

Helsingin yliopisto
Valtiotieteellinen tiedekunta
Yleisen valtio-opin laitos

Maailmanpankin toiminta

AV3. Poliitiikan ja talouden
vuorovaikutus, kevät 2003
Opettaja: Mikko Mattila

Ryhmätyö:

Meri Hyske
Janne Impiö
Tuomas Koskela
Matti Lauha
Marika Tynkkynen

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO.....	3
1. MAAILMANPANKKI JA MAAILMANPANKKIRYHMÄ.....	4
1.1 Maailmanpankin toiminta-alue.....	4
1.2. Köyhyyden vähentäminen ja taloudellisen kehityksen lisääminen Maailmanpankin tavoitteena.....	5

1.3. Päätöksenteko ja rahoitus.....	6
1.4. Maailmanpankin viisi eri instituutiota:	7
1.5. Talousnäkymät heikentävät Maailmanpankin vaikutusmahdollisuuksia.....	10
2. MAAILMANPANKIN TOIMINTA-ALUEET: KOULUTUS.....	12
2.1. Koulutusta kaikille	12
2.2. Sotatraumojen hoitaminen.	16
3. TERVEYDENHUOLTO.....	18
3.1. Maailmanpankki ja HIV:n ja Aidsin vastainen taistelu.....	18
3.2 The Global HIV/AIDS Program.....	22
3.3. Maailmanpankin rahoitus Afrikan HIV/Aids työlle.....	23
3.4. MAP –ohjelma.....	23
3.5. Maailmanpankin rahoitus Afrikan HIV/Aids –ohjelmille	-esimerkkinä Tsad..24
4. SUOMI JA MAAILMANPANKKI.....	25
4.1. Suomen osallistumisen muotoja.....	26
4.2. Osallistuminen Maailmanpankin päätöksentekoon.....	27
4.3. Suomi ja Maailmanpankki edistävät metsätaloutta Luoteis-Venäjällä.....	28
4.4. Suomi tukee Itä-Timorin kansakunnan rakennustyötä.....	29
4.5. Suomi antaa lisätukea Afganistanille.....	30
4.6. Suomen osallistuminen Pohjoisen ulottuvuuden ympäristökumppanuusrahastoon...31	
4.7. Yhteenveto Suomen toiminnasta Maailmanpankissa.....	32
5. MAAILMANPANKIN TOIMIIN KOHDISTETTU KRITIIKKI.....	32
5.1. Maailmanpankin äänivallan epätasa-arvoinen jakautuminen.....	33
5.2. Rakennesopeutusohjelmien epäonnistuminen ja köyhyyden lisääntyminen.....	34
5.3. Maailmanpankin metsäpolitiikan ongelmat.....	36
5.4. Kritiikin seurauksena tehdyt uudistukset.....	37
LÄHTEET.....	39
JOHDANTO	

Vuonna 1944 perustettu Maailmanpankkiryhmä on vanhin ja suurin kehitysrahoituslaitos. Maailmanpankin perustehtävänä on edistää taloudellista kehitystä kehitysmaissa. Pankin pääoma muodostuu sen jäsenmaiden osakkuuksista. Vakaan taloutensa vuoksi Maailmanpankki lainaa markkinoilta halvalla rahaa, jonka se lainaa eteenpäin. Maailmanpankin tukea saavien maiden on siis tarkoitus maksaa tuki takaisin korkojen kanssa. Maailmanpankilla on erittäin suuri rooli kehitysmaissa tapahtuvassa kehityksessä, mikä on usein varsin ristiriitaista, sillä loppujen lopuksi pankki on kuitenkin voittoa tekevä järjestö.

Tämän selvitystyön tarkoituksena on luoda yleinen katsaus Maailmanpankin ja Maailmanpankkiryhmän toimintaan. Työ etenee siten, että ensimmäisessä kappaleessa käydään läpi Maailmanpankkiryhmän organisatorinen rakenne sekä päätöksentekojärjestelmä ja rahoitus. Toisessa ja kolmannessa kappaleessa käsitellään kahta keskeistä Maailmanpankin toimintasektoria, koulutusta ja terveydenhuoltoa, ja tuodaan esiin niiden kehittämisen painopisteitä, tavoitteita sekä yksittäisiä esimerkkejä muutamista projekteista. Neljännessä kappaleessa pohditaan Suomen roolia ja vaikutusmahdollisuuksia Maailmanpankin toiminnassa. Viimeisessä kappaleessa pyritään tuomaan esiin keskeisintä Maailmanpankin toimintaan kohdistettua kritiikkiä ja lopuksi vielä esitetään kritiikin seurauksena Maailmanpankin tekemiä uudistuksia toiminnassaan.

1. MAAILMANPANKKI JA MAAILMANPANKKIRYHMÄ

Vuonna 1944 toisen maailmansodan ollessa vielä kesken perustettiin Bretton Woodsissa Maailmanpankkiryhmä, johon kuuluu nykyään 184 jäsenmaata. Varsinaisen toimintansa instituutio aloitti kaksi vuotta myöhemmin vuonna 1946. Maailmanpankki ja Maailmanpankkiryhmä eivät virallisessa kielenkäytössä ole täysin sama asia; nykyään Maailmanpankillä tarkoitetaan Kansainvälistä jälleenrakennus- ja kehityspankkia IBRD:tä ja Kansainvälistä kehitysjärjestöä IDA:a, kun taas Maailmanpankkiryhmä pitää sisällään kahden edellisen lisäksi Kansainvälisen rahoitusyhtiön IFC:n, Monenkeskisen investointitakauslaitoksen MIGA:n ja investointikiistojen sovitteluelimen ISCID:in. Tarkempi esittely eri osa-alueista tuonnempana. Maailmanpankkiryhmä on maailman vanhin kehitysrahoituslaitos, jonka vuoden 2001 luotonanto oli yli 17 miljardia dollaria. Vuoteen 2000 verrattuna kasvua oli tapahtunut noin 2 miljardia dollaria.

(<http://www.ykliitto.fi/aineisto/kehitysrahoitus/jarjestelmassa.htm#maailman.>)

1.1 Maailmanpankin toiminta-alue

Maailmanpankin tavoitteet ja toiminta ovat muuttuneet paljon viimeisten 50 vuoden aikana, sillä alun perin Maailmanpankin tarkoituksena oli nopeuttaa sodanjälkeisen maailman jälleenrakennusta, ehkäistä mahdollista uutta talouslamea ja vähentää todennäköisyyttä sotiin lisäämällä yleistä hyvinvointia. Siirtomaaimperiumien vielä kukoistaessa ei kehitysmaiden auttaminen tai niiden ongelmien sisäistäminen vielä kuulunut läntisten teollisuusmaiden prioriteetteihin. 1970-luvun öljykriisin ja kehitysmaiden ylivelkaantumisen seurauksena Maailmanpankin painopiste kuitenkin siirtyi kehitysmaiden auttamiseen. Globaalin talouden merkityksen ja kansainvälisen kilpailun kasvaessa kehitysmaat ovat edelleen eniten apua tarvitseva ryhmä. 1980-luvulla käynnistettiin rakennesopeutusohjelmat, joiden tarkoituksena oli luotsata kehitysmaat turvallisemmin globaalin talouden haasteiden läpi parantamalla niiden taloudellisia edellytyksiä. Maailmanpankin sosiaaliset tavoitteet ja köyhyyden vähentäminen ovat järjestön mukaan parhaiten saavutettavissa edistämällä vapaata kauppaa, joka puolestaan vaatii kehitysmaiden julkisen talouden osuuden pienentämistä, yksityistämistä sekä kaupan ja sijoitusten vapauttamista. Monissa tapauksissa ei kuitenkaan ole otettu tarpeeksi huomioon kohdemaan yksityiskohtaisia tarpeita ja vaatimuksia, joten julkisen sektorin leikkaukset ovat rasittaneet eniten juuri köyhintä kansanosaa. Maailmanpankki on myöntänyt, että sen strategiat eivät ole täysin vastanneet kehitysmaiden omia tarpeita, joten viime vuosien ajan se on kehittänyt kolme uutta ohjelmaa, joiden avulla se toivoo kehittävänsä toimintatapojaan. Köyhyyden vähentämisstrategia *PRSP* (Poverty Reduction Strategy Paper), velka-aloite *HIPC* (Debt Initiative for the Heavily Indebted Poor Countries) ja kohdemaan toiminnan strategia *CDF* (Comprehensive Development Framework) on jokainen tarkoitettu parantamaan kehitysmaiden asemaa ottamalla paremmin huomioon paikalliset olosuhteet ja antamalla enemmän vastuuta kohdemaalle omasta kehityksestään (=vastaanottajamaan omistajuus). (<http://www.ykliitto.fi/aineisto/kehitysrahoitus/jarjestelmassa.htm#maailman.>)

1.2. Köyhyyden vähentäminen ja taloudellisen kehityksen lisääminen Maailmanpankin tavoitteena

Maailmanpankki on viime aikoina painottanut keskeisimmissä tavoitteissaan yhä enemmän köyhyyden vähentämistä kehitysmaissa. Näin se pyrkii erityisesti parantamaan kaikkein heikoimpien ja huonosti toimeen tulevien mahdollisuuksia ihmisarvoiseen elämään. Maailmanpankin tärkeimmät toimintamuodot ovat erilaisten kehitysprojektien lainoittaminen, toimiminen hallitusten neuvonantajana, demokraattisen hallinnon tukeminen sekä korruption vastainen taistelu jäsenmaissa. (<http://www.vm.fi/vm/liston/page.lsp?r=3300&l=fi>.)

Maailmanpankkien eri osien väliset toimintamuodot vaihtelevat, mutta kaikkia niitä yhdistää taloudellisen kehityksen lisääminen vähemmän kehittyneissä maissa myöntämällä edullisia lainoja. IBRD ja IDA rahoittavat projekteja suurimmaksi osaksi kohdemaiden hallitusten kautta, kun taas IFC ja MIGA toimivat yksityisten yritysten kanssa. Lainojen myöntämisperusteet ja ehdot ovat kuitenkin erittäin tiukat, eikä kohdemailla anneta juurikaan neuvottelumahdollisuuksia. Periaatteessa kehitysmailla ei ole muuta mahdollisuutta kuin noudattaa niille asetettuja ehtoja, sillä köyhät ja yhteiskunnallisesti epävakaat maat eivät perinteisesti ole houkuttelevia sijoituskohteita ulkomaisille sijoittajille. Myös muut instituutiot edellyttävät rahan lainaamiseen yleensä Maailmanpankin ja Kansainvälisen valuuttajärjestön hyväksymiä rakennesopeutusohjelmia, jotka eivät välttämättä ole hyödyllisiä kehitysmaalle. (<http://www.globalisaatio.net/rahoitus/maailmanpankki.html>.)

1.3. Päätöksenteko ja rahoitus

Maailmanpankkiryhmän 184 jäsenmaalla on kaikilla erilainen painoarvo instituution päätöksenteossa sen mukaan, kuinka suuria rahoittajia maat ovat. Hallintoneuvostossa, joka on Maailmanpankin tärkein päätöksentekaelin, jokaisella jäsenmaalla on kuitenkin oma edustajansa. Kerran vuodessa kokoontuva hallintoneuvosto pitää kokouksensa yhdessä Kansainvälisen valuuttarahaston IMF:n kanssa. Hallintoneuvoston lisäksi valtaa Maailmanpankissa käyttää 24-jäseninen johtokunta, jossa suurimmilla mailla on omat edustajansa ja pienemmät maat muodostavat keskenään ryhmittymiä. Näin jokainen maa on mukana päätöksenteossa myös johtokunnassa, mutta suurimmat rahoittajat pääsevät vaikuttamaan päätöksentekoon enemmän. Viisi suurinta osakkeenomistajaa ovat Yhdysvallat, Japani, Saksa, Iso-Britannia ja Ranska. Myös Kiinalla, Venäjällä ja Saudi-Arabialla on omat edustajansa johtokunnassa. Suomi kuuluu yhdessä muiden Pohjoismaiden ja Baltian maiden kanssa yhteiseen äänestysryhmään, jonka

yhteenlaskettu pääoma Maailmanpankissa on 3,35%. Virallisista rahoituseroista huolimatta Maailmanpankki onnistuu yleensä saavuttamaan ratkaisut yhteisymmärryksessä. Se käsittelee muun muassa sellaisia aihepiirejä kuten maakohtaiset strategiat, yksittäiset projektit ja kehityspankin omaan toimintapolitiikkaan kohdistuvat toimenpiteet. Johtokunnan puheenjohtajana ja samalla Maailmanpankin tunnetuimpana kasvona ja äänitorvena toimii jo yhdeksättä vuotta yhdysvaltalainen James D. Wolfensohn. (<http://www.vm.fi/vm/liston/page.lsp?r=3300&l=fi.>)

Maailmanpankki saa rahoituksensa useasta lähteestä. Jäsenmaat osallistuvat kahdella tavalla Maailmanpankin talouteen: maksetulla ja maksamattomalla rahalla. Maksettu raha on ikään kuin suoraa kehitysapua, jonka koordinoinnista ja käytöstä päätetään Maailmanpankissa ja maksamaton raha puolestaan takuita siltä varalta, että Maailmanpankin talous järkkyy jäsenmaiden maksuhäiriöiden takia. Lisäksi pankki lainaa vapailta markkinoilta vakaan taloutensa ansiosta halvalla rahaa, jota se sitten lainaa eteenpäin sitä tarvitseville. Monet ehkä luulevat, että Maailmanpankkiryhmä toimii hyväntekeväisyysperiaatteella pyrkien vain ja ainoastaan pitämään budjettinsa tasapainossa. Todellisuudessa kaikki Maailmanpankkiryhmän osat paitsi IDA ovat voittoa tuottavia organisaatioita, joiden budjetin ylijäämäisyys perustuu lainojen takaisinmaksuun ja korkotuloihin. IDA sitä vastoin saa rahoituksensa muiden ryhmän organisaatioiden ylijäämistä, sillä se lainaa rahaa pahasti köyhtyneille maille ilman korkoa. ([http://www.luontoliitto.fi/maailma/ifi/wb/.](http://www.luontoliitto.fi/maailma/ifi/wb/))

1.4. Maailmanpankin viisi eri instituutiota:

Kansainvälinen jälleenrakennus- ja kehityspankki (International Bank for Reconstruction and Development, IBRD)

Alun perin siis toisen maailmansodan tuhoja korjaamaan perustettu IBRD oli ensimmäinen Bretton Woodsissa perustettu Maailmanpankkiryhmän instituutio. Euroopan jälleenrakentamisen lisäksi tavoitteeksi otettiin tuolloin maailmanlaajuisen tasapainoisen taloudellisen kasvun luominen ja tukeminen. Nykyään IBRD kuten kaikki muutkin Maailmanpankkiryhmään kuuluvat ovat keskittyneet kehitysmaiden taloudellisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin lisäämiseen. IBRD

myöntää matalakorkoisia lainoja kehitysmaiden kehittyneimmille valtioille, joiden katsotaan pystyvän maksamaan korkoja toisin kuin kaikkein köyhimmät maat. Lainoilla rahoitetaan muun muassa erilaisia investointiprojekteja ja pyritään yhteiskunnan rakenteiden sopeuttamiseen uuteen globaaliin talouteen. IBRD rahoittaa lainansa jäsenmailtaan saamalla tuloilla, lainojen takaisinmaksulla sekä korkotuloilla.

(<http://www.ykliitto.fi/aineisto/kehitysrahoitus/jarjestelmassa.htm#maailman.>) IBRD:n lainoja myönnetään vain suoraan valtioille tai valtiontakausta vastaan. (<http://www.vm.fi/vm/liston/page.lsp?r=3300&l=fi>).

Kansainvälinen kehitysjärjestö (International Development Association, IDA)

Jo Bretton Woodsin kokouksessa oli noussut idea sellaisen instituution perustamisesta, joka pystyisi lainaamaan rahaa kaikkein köyhimmille maille. Idea toteutettiin noin 15 vuotta myöhemmin, kun IDA perustettiin osaksi Maailmanpankkia vuonna 1960. Tuossa vaiheessa oli käynyt selväksi, että maailman maista yhä suurempi osa ei kyennyt kehittämään tai luomaan edes kaikkein yksinkertaisimpia perusedellytyksiä kuten vesihuoltoa, teiden infrastruktuuria tai terveydenhuoltoa. IDA:n myöntämät lainat onkin tarkoitettu länsimaan näkökulmasta varsin alkeellisten, mutta elintärkeiden, resurssien parantamiseen. Perusinvestointeja on tehty muun muassa koulutukseen, infrastruktuuriin, terveydenhuoltoon, ravitsemukseen ja perhesuunnitteluun. IDA:n lainoista pääsevät hyötymään ainoastaan köyhimmät kehitysmaat, joiden lainat ovat korottomia ja vain lainanhoitokulut peritään. Siksi kehitysjärjestön rahoitus nojaa suurimmaksi osaksi jäsenmaiden pääomaan ja muista instituutioista saataviin voittoihin. Pitkät laina-ajat (35-40 vuotta) sekä kokonaan kuoletuksista vapaa jakso (10 vuotta) takaavat kehitysmaille hyvän mahdollisuuden kehittää talouttaan. Maailmanpankkiryhmän kokonaisrahoituksesta IDA:n lainat vievät noin neljänneksen. (<http://www.vm.fi/vm/liston/page.lsp?r=3300&l=fi>).

Kansainvälinen rahoitusyhtiö (International Finance Corporation, IFC)

Pienten ja keskisuurten yksityisten yritysten kehittämiseen kehitysmaissa tähtäävä IFC perustettiin 1956 tasapainottamaan julkisen sektorin tukemista. Samalla tavalla kuin julkisen

sektorin kautta rahoitettavat hankkeet myös yksityisen sektorin rahoittamisella pyritään edistämään kehitysmaiden talouksia. IFC rahoittaa erilaisia hankkeita ja tekee suoria osakepääomasijoituksia yrittäen samalla houkutella kotimaisia ja ulkomaisia pääomasijoittajia myös kehitysmaihiin. IFC tarjoaa lisäksi teknistä apua yrityksille ja maiden hallituksille kehitys- ja siirtymätalousmaissa. Instituution rahoitus on jälleen taattu jäsenmaiden varoista sekä lainanotolla. IFC:n rahalla on rahoitettu hankkeita muun muassa kaivostoiminnan, matkailun, maatalouden sekä energia- ja tietoliikenneyritysten sektoreilla. (<http://www.vm.fi/vm/liston/page.jsp?r=3300&l=fi>.)

Monenkeskinen investointitakauslaitos (Multilateral Investment Guarantee Agency, MIGA)

MIGA on nuorin Maailmanpankkiryhmän viidestä instituutiosta, sillä se perustettiin vasta vuonna 1988. Sen tarkoituksena on toimia IFC:n tavoin yksityisen pääoman houkuttelijana kehitysmaihiin. Se esimerkiksi myöntää yksityisille sijoittajille investointitakauksia poliittisia riskejä vastaan, jotta sijoittajat uskaltaisivat lisätä sijoituksia myös sellaisiin maailmankolkkiin, jotka eivät ensivaikutelmalta näytä turvallisilta sijoituskohteilta. Lisäksi MIGA tarjoaa neuvontapalveluja ja pyrkii kaikin tavoin edistämään kehitysmaiden ja sijoittajien välistä vuoropuhelua. (<http://www.vm.fi/vm/liston/page.jsp?r=3300&l=fi>.)

Investointikiistojen sovitteluelin (International Centre for Settlement of Investment Disputes, ICSID)

Vuonna 1966 perustettu ICSID toimii välittäjänä investointeja koskevissa riita-asioissa kohdemaan hallituksen ja ulkomaisten sijoittajien välillä. (<http://www.vm.fi/vm/liston/page.jsp?r=3300&l=fi>).

1.5. Talousnäkömät heikentävät Maailmanpankin vaikutusmahdollisuuksia

Maailmanpankin ekonomistin Hans Timmerin mukaan tämänhetkiset talouden kasvunäkymät ovat heikot (<http://www.helsinginsanomat.fi/arkisto/juttu.asp?id=20021213TA8>). Huono

talouskasvu tulee myös vaikuttamaan Maailmanpankin toimintaan, sillä autettavien määrä luultavasti lisääntyy samalla kun rahoitusmahdollisuudet vaikeutuvat. Talouskasvun hidastuminen on esimerkiksi romahduttanut suorien sijoitusten määrää kehitysmaissa vuoden 1999 huippuluvuista. Timmerin mukaan pahimmat ongelmat ovat edelleen Afrikassa, mutta myös Latinalaisen Amerikan haavoittuvat taloudet kärsivät erityisen paljon nykyisestä heikosta taloudellisesta tilanteesta. (<http://www.helsinginsanomat.fi/arkisto/juttu.asp?id=20021213TA8>.)

Maailmanpankin osakseen saama kritiikki on saanut järjestön tarkistamaan toimintatapojaan. Tärkeäksi ohjenuorakseen Maailmanpankki on ottanut avoimuuden, läpinäkyvyyden sekä yhteistyön muiden järjestöjen kanssa. Avoimuutta se ajaa järjestämällä kokouksia ja keskustelutilaisuuksia kansalaisjärjestöjen kanssa, joissa molemmat osapuolet pääsevät ilmaisemaan kantansa Maailmanpankin toimialaan kuuluvista tehtävistä. Vuonna 2000 julkaistussa World Development Reportissa erityisteemana oli köyhyys ja samana vuonna Maailmanpankki antoi yhdessä IMF:n kanssa julkilausuman siitä, kuinka tärkeätä köyhyyden vähentäminen kehitysmaissa on. Näiden järjestöjen mukaan kaikkein köyhimpien edut pitää ottaa huomioon järjestön talousuudistuksia tehtäessä ja myös valtioiden budjeteissa tulee näkyä köyhien aseman parantamiseen pyrkiminen.

(http://global.finland.fi/julkaisut/yleis/suomi2000/kehitysyhteistyon_toteutus/maailmanpankkiryh_ma.htm.) Jäävätkö kauniit julistukset vain sanahelinäksi? Sen saamme varmasti nähdä muutaman vuoden kuluttua. Maailmanpankin ja Kansainvälisen valuuttarahaston yhteistyön virallinen elin, vuonna 1974 perustettu Kehityskomitea, keskittyy 24 ministerin voimin keskustelemaan globaalin maailmantalouden tuomista ongelmista ja erilaisista kehityskysymyksistä kuten köyhyyden poistamisesta, velka-, ympäristö- ja aids-kysymyksistä, yksityisen sektorin kehittämisestä sekä kauppakysymyksistä. Varsinaisia sitovia päätöksiä kehityskomitea ei voi tehdä, mutta julkilausumillaan se voi antaa suosituksia Maailmanpankin instituutioiden toimintaan ja tarjota suuntaviivoja jäsenmaiden toimille.

(<http://www.vm.fi/vm/liston/page.lsp?r=3300&l=fi>.) Kansainvälisessä globaalissa maailmassa korostuvat yhteistyön ja tehtävien koordinoinnin tarve myös muiden kuin IMF:n kanssa. Sellaiset yleismaailmalliset kysymykset kuten sairaudet, ympäristökysymykset ja tietotekniikan ulottaminen mahdollisimman moneen maailmankolkkaan tuovat Maailmanpankin lähemmäksi esimerkiksi YK:ta, EU:ta, OECD:tä ja WTO:a. Myös alueellisten kehityspankkien ja

Maailmanpankin välisen yhteistyön on katsottu vaativan enemmän vuoropuhelua. (Ibid.) Yhteiseksi tavoitteekseen nämä edellämainitut järjestöt ovat ottaneet köyhyyden puolittamisen vuoteen 2015 mennessä. Maailmanpankkiryhmä on myös rohkaissut kehitysmaita itse miettimään, miten yhteistyötä Maailmanpankkiin voisi parantaa ja näin tarjota tehokkaampia ratkaisuja ongelmiin.

2. MAAILMANPANKIN TOIMINTA-ALUEET: KOULUTUS

Maailmanpankin toiminta on yleisesti maantieteelliset rajat ylittävää globaalia toimintaa, jakautuen niin, että toimintaa pääsääntöisesti on jokaisen maanosan eri alikehittyneissä maissa. Pankkiryhmä keskittyy toimimaan myös laajojen ongelmien ratkaisemiseksi yksittäisillä toimintasektoreilla. Maailmanpankki antaa lainoja yksittäisten ohjelmien toteuttamiseen sekä on mukana lukuisissa osakkuusohjelmissa. Pankin rahoittamia ja lainoittamia sektorikohtaisia ohjelmista keskeisiä ovat: koulutus, ympäristö (metsiensuojelu, vesiprojektit), energia, terveydenhuolto, HIV- ja AIDS-projektit, hallinnon ja julkisen sektorin kehittäminen, korruption vastainen työ. Keskeiset yhteistyökumppanit ovat UNESCO ja UNICEF.

Tässä työssä käsitellään kahta pääsektoria eli koulutusta ja terveydenhuoltoa, niiden kehittämisen painopisteitä, tavoitteita ja sekä yksittäisiä esimerkkejä muutamista projekteista. Tiedot perustuvat pääosin Maailmanpankin hyväksymiin alakohtaisiin strategioihin, jotka on luettavissa sen verkkosivuilta.

2.1. Koulutusta kaikille

Koulutuksella on todettu olevan keskeinen rooli köyhyyden lieventämisessä, sillä se auttaa nostamaan elintasoja ja parantamaan elämän laatua. Täten se on tunnustettu yhdeksi ihmisoikeudeksi. Maailmanlaajuisesti teknologian kehitys, markkinoiden kasvaminen sekä julkisen sektorin merkityksen vuoksi koulutetun väestön kysyntä kasvaa koko ajan. Erityisen huomion alla ovat nyt kokonaan kehityksestä jälkeen jääneet valtiot, sillä niillä on vaikeuksia

selviytyä tuottaa perustarpeita mm. tuottaa ja hankkia peruskoulukirjallisuutta, perusvälineitä ja koulurakennuksia. (<http://www1.worldbank.org/education/strategy.asp>)

Koulutuksen rahoittaminen aloitettiin 1963 ja siitä lähtien pankki on tarjonnut 31 miljardin dollarin edestä lainoja ja luottoja yhteensä 158 erilaiseen projektiin 83 maassa. Pankki työskentelee yhteistyössä kansallisten hallitusten, YK:n toimistojen, lahjoittajien, kansalaisjärjestöjen ja useiden muiden koulutusta edistävien tahojen kanssa. Kuitenkin paljon tehtävää vielä riittää, sillä rahaa tarvitaan minimissään maailmanpankin arvioiden mukaan vuosittain 2,7 miljardia dollaria. Pääosin tuki suunnataan Etelä-Amerikkaan, Afrikkaan, Aasiaan sekä Eurooppaan mm. entisiin itä-blokin maihin sekä entisen Neuvostoliiton alueen valtioille. Huonoin tilanne on Afrikassa, erityisesti eteläisen Saharan puoleisen Afrikan osuus (Sub-Saharan Africa), sillä vuonna 2002 21 käynnissä olevasta projektista 7 toteutetaan siellä. Suurin vuonna 2002 lainaaja oli alueellisesti Latinalainen Amerikka ja Karibian alueen valtion, missä rahoitusta ohjattiin koulutuksen tasavertaisuuden ja laadun parantamiseen. (web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/NEWS/0)

Toiminta koostuu keskeisesti kolmen tason toiminnasta: valtiollinen, alueellinen ja maailmanlaajuinen. Pankki keskittyy täten maailmanlaajuisen sekä kuuden eri maaosan tai strategisten suunnitelmien tekemiseen, joissa linjataan pankin suosimat painopistealueet, ja joiden perusteella valtiot voivat tehdä suunnitelmia saavuttaakseen tuloksia koulutuksen alalla. Lisäksi erilaisten ohjelmien toteuttajana maailmanpankki tekee tutkimustoimintaa ja ylläpitää koulutuksen kansainvälisiä tilastoja. Vuosittain pankki järjestää useita tapaamisia valtioiden ja keskeisten yhteistyökumppanien kanssa, jotta tietojen, ideoiden ja kokemusten vaihtaminen on sujuvaa. (web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/NEWS/0)

Koulutussektorin keskeisimpinä tavoitteina on tarjota kaikille lapsille, erityisesti tytöille ja köyhimmille lapsille yleinen, ilmainen ja laadukas perusopetus vuoteen 2015 mennessä sekä saavuttaa koulutuksen sukupuolten välinen tasa-arvon saavuttaminen perus- ja toisella asteella vuoteen 2005 ja koko koulutusjärjestelmässä vuoteen 2015 mennessä. Maailmassa on noin 113 miljoonaa lasta ilman minkäänlaista kouluikäistä lasta, joilla ei ole minkäänlaisia mahdollisuuksia saada peruskoulutusta. Arvioiden mukaan kaikkiaan 155 maasta arvioidaan 66:n

mahdollisuudet hyviksi ja 60:n maan asema ilman vahvaa ulkopuolista tukea on kriittinen, ja kaikkiaan 29 maan tilanne on siinä määrin heikko, ettei asetettuihin tavoitteisiin päästä.

www.web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/NEWS/0

sekä

<http://www1.worldbank.org/education/strategy.asp>)

Maailmanpankki mainostaa mm. ”10 asiaa järjestöstä” –esitteessään Intian alueen peruskoulutusohjelmaa, missä keskitytään nostamaan naisten lukutaidottomuusprosentti keskitasoa korkeammaksi. Projektia rahoitetaan nyt 1,3 biljoonalla dollarilla ja palvelee kaiken kaikkiaan yli 60 miljoonaa opiskelijaa, 271 alemman lukutaidottomuuden tason omaavilla alueella, 18 osavaltiossa, kun niitä on Intiassa yhteensä 29. Projekti on vain yksi monesta, mutta juuri Intiassa ongelmat kokevat ainoastaan yhtä valtiota ja suurta ihmismäärää, kun taas Afrikassa on useita samassa tilassa olevia valtioita.

Toisessa painopisteessä korostetaan koulutuksen ja opetuksen laadun kehittämistä, mihin vaikuttavat lasten varhaiskasvatuksen kehittäminen mm. huolehtiminen mentaalisesti ja fyysisestä kehityksestä, opetuksessa käytettävien välinen kehittäminen ja käytön laajentaminen. Työn seuraamisen ja kehittämisen avuksi kehitetään myös laaduntarkkailua koskevia mittareita jokaisessa kehitystyötä tehtävässä maassa. Tämän saavuttamiseksi maailmanpankki tukee eri valtioiden hallinnon kehittämistyötä. Työn kannalta tärkeimpiä tekijöitä on kohdemaan tarpeiden tutkiminen ja niiden toteuttaminen hyvässä yhteistyössä eli kuunnella ja oppia ja ottamalla samanaikaisesti huomioon kulttuurinen konteksti.

Maailmanpankki lainoittaa tällä hetkellä kahta isoa UNESCO:n projektia: Education for all (EFA) ja Education for the knowledge economy (EKE). EFA aloitettiin vuonna 1990 ja vuonna 2000 tehtiin projektin suhteen jatkopäätös Maailman koulutusfoorumissa Senegalissa. Vuonna 2002 pankin kehityskomitea (Development Committee) hyväksyi uusimman toimintasuunnitelman. Suunnitelma kattaa nyt 88 valtiota. Projektin nopeimpaan ohjelmaosaan on kutsuttu yhteensä 23 valtiota ja heille tarjotaan mahdollisimman nopeasti poliittista tukea ja edullisia lainojen päästäkseen asetettuihin tavoitteisiin. Molemmissa projektissa selvitetään ja tutkitaan muuttuvan koulutus- ja harjoittelumenetelmien uusia haasteita ja täten pyritään tarjoamaan käytännöllisiä ja ylläpidettäviä vaihtoehtoja kehittymättömille maille. EFA:n

alaprojektit ovat: tyttöjen koulutus, varhaiskasvatuksen kehittäminen, tehokkaat koulut & opettajat, aikuiskoulutus sekä kouluterveys. EKE:n projektit liittyvät seuraaviin aiheisiin: koulutusteknologia, tertiääri koulutus, matematiikka& teknologia, globaali koulutusreformi. toisen asteen koulutus, koulutuksen talous, yleinen tutkintojärjestelmä. Jokaisella projektilla on tarkkaa laadittu ohjelma ja aikataulu, joiden puitteissa se toteutetaan. Alaprojektit sisältävät vielä kukin useita maakohtaisia projekteja, joihin voi tutustua muun muassa verkossa olevan materiaalin kautta. (www.worldbank.org/Education)

Toiminnan toteutussuunnitelma koostuu seuraavista komponenteista. Ensiksi toimintapolitiikalle asetetaan tietty tavoite, mikä pyritään saavuttamaan tietyllä toimilla, joiden tuloksia seurataan sitten erilaisia indikaattoreilla mm. taulukot ja työn konkreettiset tulokset. Tämän lisäksi tehdään vielä laajempia ja kansainvälisiä tutkimuksia, siitä miten toiminnalla on pystytty kokonaisuudessaan kehittämään alaa. Maailmanpankki toteuttaa politiikkaan toimimalla useasti yhteistyössä toisen maan tai kansainvälisen organisaation tai rahoittajan kanssa. (<http://www1.worldbank.org/education/strategy.asp>)

2.2. Sotatraumojen hoitaminen

Tällä hetkellä osaksi koulutukseen liittyviä projekteja on käynnissä noin 450, joista suurin osa toiminnassa, mutta jotkut on keskeytetty väliaikaisesti. Yleensä projektit ovat monivuotisia ja tällä hetkellä on käynnissä vielä useita esimerkiksi vuonna 1997 aloitettuja projekteja. Tiedot käyvät selville Maailmanpankin verkkosivujen projektihausta.

Yhtenä esimerkkinä Maailmanpankki rahoittaa Afrikan Angolassa toimivaa ns. lasten sotatrauma-projektia (Mobile War Trauma Team, MWTT), jossa keskitytään hoitamaan Angolan sisällissodan ”uhreiksi” joutuneita lapsia. UNICEF on arvioinut, että vuonna 1993 noin 840 000 lasta eli vaikeissa olosuhteista ja heistä noin 600 000 alle 15-vuotiaasta lasta joutui jättämään kotipaikkansa ja lopulta noin 100 000 lasta joutui eroon vanhemmistaan. Vuonna 1995 tehtyjen

tutkimusten perusteella lapsia oli niin paljon, että tämän arveltiin vaikuttavan koko yhteiskunnan kehitykseen, sillä ilman riittävää hoitoa lapset voisivat joutua jatkuvaan väkivaltakierteeseen ja sosiaaliseen kriisiin.<http://www.worldbank.org/children/africa/kampala/angola.html>, s. 1-5).

Projektin kohderyhmäksi otettiin Angolan (mm. Bie, Luanda ja Huomabo) alle 15-vuotiaat lapset. Ensimmäisenä vuotena koulutettiin projektia ja jatkotyötä ajatellen 575 tukihenkilöä (mm. psykologeja, koulutettuja vanhempia, nuorisjohtajia), joiden tehtävänä oli ensin kohdata ja hoitaa 14 950 lasta. Heidät koulutettiin kahden viikon mittaisen kurssin ja koulutus sisälsi opintoja mm. Angolan sotahistoriasta, paikallisista kyläoloista ja perinteisestä lääketieteestä. Ensimmäisinä tavoitteina oli saavuttaa vastaosapuolen luottamus aloitettavalle työlle, jotta työn tavoitteet ja merkitys tulivat selville. Vanhemmat olivat myös yksi keskeinen kohderyhmä, sillä projektin avulla lasten vanhempia koulutettiin tiedostamaan lasten psyykkisiä traumoja ja ymmärtämään lasten sosiaalisia tarpeita. Tässä käytettiin apuna kaikenlaisia aktiviteetteja mm. urheilua, tanssia, draamaa, tarinankerrontaa ja taidetta. Tukiryhmäläiset tekivät vierailuja kohteissa kaksi kertaa kuukaudessa, kaksi tuntia kerralla.

Koska työssä olivat osallisena myös Angolan valtion hallinnon eri tasot, opetusministeriöstä kyläyhteisöön saakka, siinä käytettiin apuna myös valtakunnallisia tiedotusvälineitä. Yleisesti tiedotettiin varsinaisesta projektista sekä sodan aiheuttamista traumoista. Radio oli tärkein tiedotusväline, sillä sen avulla hallitus pystyi tiedottamaan ilman ongelmia myös UNITA -sissiliikkeen hallitsemille alueille ja täten myös niiden ihmisille ja lapsille.

Ensimmäisen vuoden raporttien mukaan vastuuhenkilöt oppivat kyvyn tunnistaa lasten yleisimmät ongelmat ja niiden oireet ja myös keinoja korjata ongelmia käytännöllisten toimien avulla. Lisäksi Kaiken kaikkiaan jo yhden vuoden projektin avulla opittiin kehittämään yhteisön näkökulmasta lähtevä prosessi, jonka avulla yhdistetään perinteiset kulttuuriin sekä länsimaiset (modernit) metodit.

Projektin avulla eri hallinnontason toimijat, keskushallinnosta paikallishallintoon, oppivat tekemään keskenään yhteistyötä sekä kohtamaan ja näkemään konkreettisesti lasten ongelmat. Sotatrauma-projektissa viranomaiset mm. paikallisyhteisöt ja järjestöt oppivat raporttien mukaan

verkottumisesta ja ongelmista, jotka liittyivät yhteistyöhön ja valtion harjoittamaan politiikkaan. Kokonaisuudessaan koko projektista hyötyivät valtio ja myös Maailmanpankki ja muut avustusjärjestöt. Jatkoa ajatellen työtä voidaan tehdä hyvältä pohjalta Angolassa, kun perusrakenteet on luotu ja maailmanlaajuisesti kokemuksia voidaan käyttää hyväksi muissa apua tarvitsevilla maissa.

3. TERVEYDENHUOLTO

Maailmanpankin mukaan köyhille ihmisille suunnattu terveydenhuolto ja ravinnon saannin turvaaminen ovat ydinasioita köyhyyden vähentämisessä ja talouskasvun lisäämisessä. Maailmanpankki lainaa keskimäärin 1 miljardia dollaria vuodessa terveydenhuollon, ravitsemuksen ja väestönkehityksen hankkeisiin eri kehitysmaissa. Pankin arvion mukaan maailmassa kuolee joka vuosi 11 miljoonaa lasta, joista suurin osa menehtyy puutteellisesta terveydenhuollosta ja ravitsemuksesta johtuviin sairauksiin. Näitä sairauksia ovat esimerkiksi ripuli, malaria ja HIV/AIDS. Maailmanpankin tuella taistellaankin muun muassa malariaa vastaan 46 maassa ja tuberkuloosia vastaan 30 maassa, Kiinassa pankki on tukenut hanketta jodipitoisen suolan tarjoamisesta yli 90%:lle kotitalouksista (jolloin on saatu keskenmenot ja muut jodin puutoksesta aiheutuvat terveysongelmat vähenemään), Senegalissa pankki tukee lasten aliravitsemusta ehkäiseviä projekteja ja Brasiliassa taistelua lasten sairauksia vastaan. Yksi tärkeimmistä Maailmanpankin rahoituskohteista on kuitenkin HIV:n ja Aidsin vastainen työ. (<http://www.worldbank.org/tenthings/2ndedition/three2.htm>)

3.1. Maailmanpankki ja HIV:n ja Aidsin vastainen taistelu

Tällä hetkellä yli 34 miljoonaa ihmistä maapallolla on sairastunut HIV/Aidsiin. Nykyisen käsityksen mukaan HIV:n ja Aidsin leviäminen ei ole vain terveydellinen ongelma, vaan se myös osaltaan tuhoaa epidemian riivaamissa maissa saavutettuja sosiaalisia ja taloudellisia hyvinvoinnin edistysaskeleita, sosiaalista tasa-arvoa ja jopa kansallisen turvallisuuden perusteita. Maailmanpankki on suurin pitkäaikainen tukija HIV:n ja Aidsin vastaisessa taistelussa. Yhdessä

yhteistyötahojensa kanssa pankin tavoitteena on estää HIV/Aidsin leviäminen, tukea eri maiden terveydenhuoltoa ja muita yhteiskunnan sektoreita taudin estämiseksi sekä ohjata apua ja hoitoa jo sairastuneille ja heidän perheilleen sekä lapsille, joiden vanhemmat ovat menehtyneet Aidsiin. Maailmanpankki on mukana kaikkien kehitysmaiden HIV/Aids alueilla tehtävässä työssä. Se on yksi YK: UNAIDS –ohjelman rahoittajista. Tähän liittyen sillä on omat The Global HIV/AIDS ja ACTAfrica (AIDS Campaign Team for Africa) ohjelmat sairauden vastaisen työn koordinoimiseksi. (http://www1.worldbank.org/hiv_aids/). Pankin mukaan leviävä HIV/Aids ongelma on todellinen, maailmanlaajuinen uhka yleiselle turvallisuudelle, kaikkien ihmisten terveydelle ja tuleville sukupolville. Maailmanpankin missiona on maailma ilman köyhyyttä. Pankin mukaan se jää kuitenkin toteutumatta, kunnes ”maailma on vapaa Aidsista” (<http://wbln0018.worldbank.org/AFR/afr.nsf/General/F0986E1B4CD360608525691A004B69CC?OpenDocument>) .

Pankin näkemyksen mukaan ei edes toisen maailmansodan jälkeinen jälleenrakennustyö ole ollut HIV/Aids –epidemiaan verrattavissa oleva uhka kehitykselle. Uhan ei nähdä kohdistuvan vain epidemiasta kärsivien maiden hyvinvointiin ja kehitykseen vaan myös koko näiden maiden olemassaoloon. Aids ei muuta vain ihmisten elämää vaan koko kansakunnan ja maanosan (Afrikan) elämäntapaa. Tällä hetkellä Afrikan maata muokataan enemmän hautapaikoiksi kuin viljelysmaaksi. Erityisesti juuri eteläisen Afrikan valtioissa Aids ongelman vaikutus on ollut valtavan tuhoisa. Apartheidin ja kylmän sodan päättymisen jälkeen useat maat osoittivat merkkejä taloudellisesta ja sosiaalisesta kehityksestä, mutta aidsin leviämisen myötä ihmisten elin-ikä on jatkuvasti laskenut, köyhyys on syventynyt ja taloudellinen kasvu pysähtynyt. Afrikan maiden tilanne on varoittava esimerkki siitä, miten nyt leviämässä olevat HIV/Aids –epidemat Aasiassa, Itä-Euroopassa ja latinalaisessa Amerikassa voivat johtaa valtaviin ongelmiin myös muualla maailmassa. (<http://wbln0018.worldbank.org/AFR/afr.nsf/General/F0986E1B4CD360608525691A004B69CC?OpenDocument>)

Maailmanpankin mukaan ei voida varmistua muiden sen hankkeiden kannattavuudesta ennen kuin Aids ongelma on saatu hallintaan. Sen mukaan Aidsin leviäminen tuhoaa suoraan kehityksen viittä perusosa-aluetta: taloudellista kasvua, hyvää hallintotapaa, inhimillisen

pääoman kehitystä, investointeja ja työn tuottavuutta. Pankin laskelmien mukaan Afrikan valtioissa Aidsin aiheuttamat kulut ovat yli puoli prosenttia bruttokansantuotteen per asukas kasvusta. Epidemian pahimmin runtelemissa maissa luku on jopa 2 prosenttia per asukas joka vuosi. Koska Afrikan taloudellinen kasvuvauhti on ollut viime vuosina vain noin 1,2 prosenttia per asukas, ei maanosalla yksinkertaisesti ole varaa epidemian leviämiseen. Epidemia vaikuttaa sekä yksityisen että julkisen sektorin työvoimaan tuottavuutta laskien. Yksityisellä sektorilla yritystoiminnan harjoittamisen riskit ja kulut kasvavat ja investoinnit vähenevät. Julkisella sektorilla pätevän julkishallinnon työvoiman ja johtajien saanti on noussut ongelmaksi. Tämä vaikeuttaa toimivan hallinnon ja hyvän hallintotavan luomista.

(<http://wbln0018.worldbank.org/AFR/afr.nsf/General/F0986E1B4CD360608525691A004B69CC?OpenDocument>)

Kaikkein voimakkaimmin HIV/Aids epidemian vaikutukset kohdistuvat jo ennestään huono-osaisimpiin ja köyhimpiin ihmisryhmiin. Epidemialla on vakavat vaikutukset terveyteen ja koulutusmahdollisuuksiin, eli juuri niihin kahteen osa-alueeseen, jotka ovat merkittävimmät pääomat tiellä köyhyydestä vaurauteen ja hyvinvointiin. Erityisesti naisten aseman parantaminen ja koulutusmahdollisuuksien lisääminen ovat tärkeitä tekijöitä epidemian kuriin saamiseksi. Myös lääkkeiden korkean hintatason vuoksi köyhimmat ihmiset jäävät ilman asianmukaista hoitoa. Pankin tavoitteena on saada suuret lääkevalmistajat laskemaan HIV/Aids lääkkeiden hintoja, jotta ne olisivat yhä useamman ihmisen ulottuvilla. Osittain tähän tavoitteeseen on päästykin, sillä suuret lääkeyhtiöt ovat jo lupautuneet laskemaan niin kutsuttujen ARV – lääkkeiden hintoja. Tällä on tärkeä merkitys tautiin sairastuneiden eliniän pidentämisessä. Lisäksi tavoitteena on, että lääkkeet, jotka ehkäisevät HIV:n siirtymistä äidistä lapseen raskauden ja synnytyksen aikana, olisivat entistä helpommin ja runsaammin saatavilla.

(<http://wbln0018.worldbank.org/AFR/afr.nsf/General/F0986E1B4CD360608525691A004B69CC?OpenDocument>)

Joka päivä yli 14000 ihmistä saa HIV infektion. Näistä 14000:sta puolet on iältään 15-24 – vuotiaita. Maailmanpankki on mukana tukemassa HIV:n ja Aidsin vastaista työtä 1,7 miljardilla dollarilla vuodessa eri puolilla maailmaa. Pankin mukaan se tarjoaa rahoitusta ja halpoja lainoja jokaiselle HIV -epidemiasta kärsivälle maalle, jolla on olemassa asianmukainen suunnitelma

epidemian voittamiseksi. Tähän mennessä pankki on tukenut yli 80:tä eri HIV/Aidsin leviämisen vastaista hanketta. Näiden hankkeiden yhteenlaskettu rahallinen arvo on ollut lähes kaksi miljardia dollaria. Työ keskittyy sekä epidemian ennalta ehkäisyyn että jo valoilla olevan epidemian hallitsemiseen ja lieventämiseen.
(<http://www.worldbank.org/tenthings/2ndedition/two2.htm>)

Maailmanpankki on yhdessä eri afrikkalaisten hallitusten kanssa käynnistänyt HIV/Aidsin vastaisen ohjelman MAP:in (Multi-Country HIV/AIDS Program). Ohjelman avulla ohjataan varoja eri yhteisöille ja organisaatioille epidemian vastaiseen työhön käytettäväksi. Viime vuonna MAP:in kautta Afrikan valtiot saivat yli miljardi dollaria kansallisten taudin leviämisen ehkäisyyn ja hoitoon tarkoitettujen ohjelmien toteuttamiseen. Maailmanpankin tavoitteena on, että saadaksesen rahoitusta, jokaisen pankin Afrikassa tukeman projektin on osoitettava HIV/Aidsin vaikutukset hankkeen menestymiseen koskipa hanke mitä tahansa. Hakemuksessa on myös selvitettävä toimenpiteitä, joilla epidemiaa aiotaan ehkäistä hankkeen osana.
(<http://www.worldbank.org/afr/aids/map.htm>)

Pankin mukaan sillä ja muilla rahoittajilla on moraalinen velvollisuus välittömään avunantoon epidemian vastaisessa työssä. Sen mukaan olisi tärkeää olla keskittämättä tukimuotoja vain halpoihin lainoihin ja avustuksiin, vaan Aids ongelma olisi otettava huomioon myös velkojen anteeksiantoperusteita mietittäessä. Maailmanpankki yhdessä Kansainvälisen valuuttarahaston kanssa onkin ottanut tavoitteekseen, että osa velkojen anteeksiannosta saaduista hyödyistä näkyisi automaattisesti lisääntyneissä ponnisteluissa epidemian ehkäisemiseksi. Pankki vaatii myös, että kaikissa sen rahoittamissa köyhyyden vähentämishankkeissa otetaan huomioon myös Aidsin leviäminen ja sen ennalta ehkäisy. Maailmanpankki ja YK yhdessä arvioivat, että perusohjelma Aidsin ehkäisyssä ja hoidossa maksaisi jokaisessa Afrikan valtiossa yhteensä 3 miljardia dollaria vuodessa, kun tänä päivänä summa ei ole lähelläkään tuota lukua. Pankin mukaan sillä on vastuu tämän ongelman ratkaisemiseksi.
(<http://wbln0018.worldbank.org/AFR/afr.nsf/General/F0986E1B4CD360608525691A004B69CC?OpenDocument>.)

3.2 The Global HIV/AIDS Program

The Global HIV/AIDS Program perustettiin vuonna 2002 HIV/Aids epidemian nujertamiseksi usean eri sektorin lähestymistapojen yhteistyöllä. Ohjelman tavoitteena on jakaa tietoa sairaudesta ja keinoista epidemian voittamiseksi. Sen tehtävänä on johtaa YK:n UNAIDS – ohjelman koordinoitua ja valvontaa kansallisilla tasoilla. Yhtenä kahdeksasta UNAIDS-ohjelman päärahoittajasta Maailmanpankilla on tärkeä rooli HIV/Aidsin vastaisessa työssä. Ohjelman tarkoituksena on rakentaa yhteistyöverkko hallitusten, yhteisöjen ja yksityisen sektorin välille epidemian vastaisen työn tehostamiseksi. Muut UNAIDS- ohjelman rahoittajat ovat: United Nations Children’s Fund (UNICEF), United Nations Development Programme (UNDP), United Nations Population Fund (UNFPA), United Nations Education, Scientific and Cultural Organisation (UNESCO), World Health Organisation (WHO), United Nations International Drug Control Programme (UNDCP) ja International Labor Organisation (ILO). Maailmanpankin ja muiden rahoittajien lisäksi ohjelmaa valvotaan ja koordinoidaan myös 22 eri maan hallitusten edustajien ja eri järjestöjen voimin. (http://www1.worldbank.org/hiv_aids/globalprogram.asp sekä <http://www.unaids.org/about/what.asp>).

3.3. Maailmanpankin rahoitus Afrikan HIV/Aids työlle

HIV/Aids on Saharan etelänpuoleisen Afrikan suurin yksittäinen kuolemansyy ja kasvava uhka koko alueen kehitykselle. Tähän mennessä yli 20 miljoonaa afrikkalaista on kuollut HIV/Aidsin seurauksena ja 12 miljoonaa lasta on jäänyt orvoksi vanhempien menehdyttyä tautiin. Tällä hetkellä taudinkantajia on alueella arvioitu olevan noin 29,4 miljoonaa. Epidemian seurauksena alueen väestön elinajan odote jatkaa laskuaan, kotitalouksien tulot tippuvat ja maanviljelyn ja teollisuuden kehitys laskee. Maailmanpankin ACTafrica on Afrikan HIV/Aids epidemian hoitoon kohdennettu hanke, joka on osa laajempaa epidemian vastaista MAP- ohjelmaa. ACTafrica hankkeen on hoitaa MAP:in toimeenpano Afrikan osalta ja vahvistaa pankin yhteistyötä UNAIDS-ohjelman muiden toimijoiden ja rahoittajien kanssa. (<http://www.worldbank.org/afr/aids/>.)

3.4. MAP –ohjelma

Useimmilla Saharan eteläpuolisilla mailla on olemassa suunniteltu ohjelma HIV/Aidsin leviämisen estämiseksi. Tästä huolimatta useimmat näistä valtioista eivät ole onnistuneet estämään taudin leviämistä. Tähän on eri järjestöjen mukaan viisi perustavanlaatuista syytä: puutteellinen rahoitus, hallitusten puutteellinen sitoutuminen ohjelmaan, kansallisten hallitusten ja kansainvälisen yhteisön liian hidas tuki ja asiaan puuttuminen, riittävien ja riittävän laajat alueet kattavien resurssien puute ja Aidsin vastaisten ohjelmien keskittyminen liiaksi terveydenhuoltosektorille. Vuonna 2000 käynnistetty MAP –ohjelma (Multi-Country HIV/AIDS Program) keskittyy juuri edellä mainittujen ongelmakohtien ratkaisuun. (<http://www.worldbank.org/afr/aids/map.htm>.)

MAP aloitti toimintansa 500 miljoonan dollarin alkupääomalla, jonka oli tarkoitus turvata joustava, edullinen ja nopea rahoitus Afrikan maiden AIDS työn tukemiseen. Maailmanpankin IDA järjestö tukee myös 500 miljoonalla dollarilla ohjelman hankkeiden toteutumista maakohtaisesti. Vaikkakin tuki on teoreettisesti lainaa, sen ehdot ovat erittäin edulliset, ja osa varoista on käytännössä lahjoituksia. Saadakseen rahoitusta maiden täytyy täyttää ohjelman yleiset sopivuusvaatimukset, mukaan lukien IDA:n luotonantovaatimukset. Yleisissä vaatimuksissa esitetään muun muassa, että maalla on oltava suunnitelma HIV/Aids ongelman ratkaisemiseksi ja että sillä on korkeatasoinen ja –arvoinen ohjelman johtoelin, jossa on edustajia jokaiselta asianomaiselta sektorilta, mukaan lukien ihmisiä, joilla on HIV/AIDS. Lisäksi vaaditaan, että maan hallitus ryhtyy pikaisiin toimiin varojen ohjaamiseksi suoraan eri yhteisöjen HIV/AIDS työhön. Hallituksilta vaaditaan myös sitoumus eri yhteisöjen mukaan ottamisesta ohjelman toteutukseen, koskien erityisesti alueellisesti toimivia ja yleishyödyllisiä järjestöjä. Tavoitteena on, että ohjelma kattaisi koko kohdemaan. Tähän pyritään siten, että osa varoista ohjataan suoraan yhteisöille käytettäväksi paikallisiin hankkeisiin. Ohjelman avulla pyritään myös siihen, että Aidsin vastainen työ ei jäisi syrjään alueilla, joissa on maiden välisiä levottomuuksia tai yhteenottoja. ((<http://www.worldbank.org/afr/aids/map.htm>)).

3.5. Maailmanpankin rahoitus Afrikan HIV/Aids –ohjelmille –esimerkkinä Tsad

Tsadin Aids –epidemia on osoittautunut niin pahaksi, että se on pakottanut maan hallituksen arvioimaan uudelleen terveydenhoidon prioriteetteja ja erityisesti naisten asemaa. Tsadissa naiset

eivät ole päässeet osalliseksi koulutukseen tai kunnolliseen terveydenhuoltoon. Arviolta kolme neljäsosaa 15-49 –vuotiaista chadilaisista naisista on ilman minkäänlaista koulutusta, 80% heistä joutuu naimisiin teini-iässä ja puolet naisista saa ensimmäisen lapsensa ennen 18:ta ikävuotta. Nykyaikaisia ehkäisyvälineitä ei yksinkertaisesti ole saatavilla. Vain joka neljäs nainen Tsadissa saa ammattimaista apua synnytykseen, ja siksi maan synnytykseen kuolevien naisten lukumäärä onkin yksi maailman korkeimmista, 827/100 000. Näiden ongelmien ratkaisemiseksi ja HIV/Aids epidemian ehkäisemiseksi Tsadin hallitus päätti kehittää kansallisen terveysstrategian ja sitä tukevan kontrollisuunnitelman. Näihin hankkeisiin hallitus sai Maailmanpankin tukea yli 66 miljoonan dollarin edestä. 41,5 miljoonaa dollaria kohdennettiin eri terveydenhuollon hankkeisiin ja 24,6 miljoonaa dollaria syntyvyyden säännöstelyn ja Aidsin vastaisiin hankkeisiin. Projekti käynnistyi jo vuonna 1995 ja sen ensimmäisessä vaiheessa käynnistettiin suunnitelma ja koulutettiin sen eri osapuolia. Mukana oli muun muassa yli 40 yleishyödyllistä organisaatiota. Seuraavassa, parhaillaan käynnissä olevassa vaiheessa, keskitytään raskauden ja HIV/Aids epidemian ehkäisyyn pieniyhteisöjen tasolla. Projektin tuloksena tietoisuus eri ehkäisymenetelmistä ja niiden käytöstä sekä HIV/Aidsin leviämisestä on vakaasti kasvanut. Tänä päivänä Tsadissa myydään yli 300 000 kondomia kuukaudessa, mikä on noin 15% enemmän kuin projektin alussa arvioitiin.

(<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/NEWS/0,,contentMDK:20081989~menuPK:34457~pagePK:34370~piPK:34424~theSitePK:4607,00.html>.)

4. SUOMI JA MAAILMANPANKKI

Suomi on ollut Maailmanpankin jäsen vuodesta 1948 lähtien. IDAn jäsen Suomi on puolestaan ollut vuodesta 1960 ja IFC:n osakas vuodesta 1958 lähtien. Maailmanpankki myönsi Suomelle lainoja vuodesta 1949 lähtien 1970- luvun puoliväliin yhteensä reilut 300 miljoonaa dollaria. Näillä lainoilla rahoitettiin mm. moottoriteiden ja voimalaitosten rakentamista, metsäteollisuutta ja vesistönsuojelua. (Suomalainen Tietosanakirja 1991, 282, <http://www4.worldbank.org/sprojects/Results.asp?st=DetSrc&Coun=FI>) Myöhemmin Suomi on ollut Maailmanpankin rahoittaja (Suomalainen Tietosanakirja 1991, 282).

4.1. Suomen osallistumisen muotoja

Suomen monenkeskiseen kehitysyhteistyöhön tarkoitettu varoista on suunnattu huomattava osa varsinkin IDAn toiminnan rahoittamiseen maailman köyhimmissä maissa. (Suomalainen Tietosanakirja 1991, 282.) Suomi on myös mukana tukemassa pahasti velkaantuneiden maiden tukemiseksi perustettua HIPC (Heavily Indebred Poor Countries)- aloitetta, jonka tavoitteena on saattaa näiden maiden velkatilanne ja velanottokyky kestäville tasolle. Esimerkiksi vuonna 1998 Suomi maksoi Maailmanpankin hallinnoimaan velkarahastoon 35 miljoonaa markkaa. (<http://global.finland.fi/julkaisut/yleis/yk/wb.htm>) Ohjelma toteutetaan Maailmanpankin ja Kansainvälisen Valuuttarahaston yhteistyössä. (http://www.suomenpankki.fi/fin/6_julkaisut/6.1_SPn_julkaisut/6.1.3_Vuosikertomus/vk01.pdf) Kaiken kaikkiaan Suomi on tukenut HIPC- aloitetta 125 miljoonalla markalla vuosina 1996–2000.

(http://global.finland.fi/julkaisut/yleis/suomi2000/kehitysyhteistyon_toteutus/maailmanpankkiryh_ma.htm) Suomi ja muut Pohjoismaat kiinnittävät jatkossakin erityistä huomiota HIPC- ohjelman rahoituskysymyksiin, jotta saadaan varmistettua, että HIPC- rahoitus ei tapahdu muun kehitysapurahoituksen, kuten esimerkiksi IDA- rahoituksen kustannuksella. Valtionvarainministeriön mukaan jatkuvaa huomiota tulee myös kiinnittää HIPC- maiden laatimien köyhyysohjelmien laatuun. (<http://www.vm.fi/liston/print/lsp?r=3300&l=fi>)

Suomi tukee myös Maailmanpankin vuonna 1987 käynnistämää Saharan eteläpuolisen Afrikan erityisohjelmaa (Special Programme for Africa, SPA), jonka tavoitteena on tukea erityisen vaikeissa velkaongelmissa olevia Afrikan vähiten kehittyneitä maita. Suomi on tukenut ohjelmassa muun muassa Mosambikin, Sambian, Tansanian ja Etiopian talouksien kohentamista sekä eri alojen hallinnollista avoimuutta. Suomi sitoutui tukemaan SPA- ohjelmaa 200 miljoonalla markalla vuosiksi 1997 - 1999. (<http://global.finland.fi/julkaisut/yleis/yk/wb.htm>)

Maailmanpankin kautta Suomi on ollut myös mukana tukemassa konsulttirahastoja, yksityistä sektoria joidenkin aloitteiden ja rahastojen kautta, henkilöavun rahoittamista sekä monimuotoista yhteistyötä maa- ja aluetasolla yhteisrahoitushankkeiden ja -ohjelmien kautta. Esimerkkinä

tällaisesta ohjelmasta, johon Suomi on osallistunut, on jokisokeuden torjuntaohjelman rahoitus. (<http://global.finland.fi/julkaisut/yleis/yk/wb.htm>)

Vuonna 2001 Suomi jatkoi kehitysyhteistyörahoitustaan Maailmanpankille aikaisemmin tehtyjen määrärahopäätösten ja periaatteiden mukaan. Suomi rahoitti IDA- ohjelmaa kaiken kaikkiaan noin 97 miljoonalla markalla. Edellä mainittujen Maailmanpankin yhteydessä toimivien konsulttirahastojen tukemiseen käytettiin tuolloin kahdeksan miljoonaa markkaa. (http://global.finland.fi/julkaisut/yleis/suomi2000/kehitysyhteistyon_toteutus/maailmanpankkiryhma.htm)

4.2. Osallistuminen Maailmanpankin päätöksentekoon

Jokaisella jäsenmaalla on oma edustajansa Maailmanpankin hallintoneuvostossa. Suomessa päävastuu Maailmanpankkiasioissa on valtionvarainministeriöllä. Hallintoneuvostossa Suomen edustajana on toiminut edellisen eduskuntakauden aikana valtionvarainministeri Sauli Niinistö. Hänen varajäsenenään on puolestaan ollut kehitysyhteistyöministeri Suvi-Anne Siimes. (<http://www.vm.fi/liston/print/lsp?r=3300&l=fi>) Suomessa ministeriöiden välinen työnjako on kuitenkin ollut pitkään epäselvä. Valtionvarainministeriö on perinteisesti vastannut Maailmanpankkia koskevista asioista, kun taas ulkoasianministeriö on vastannut laitoksen politiikasta köyhimmissä maissa. Seurauksena on ollut, että valtiovarainministeriö on vastannut keskeisestä osasta Suomen kehitysmaapolitiikkaa, vaikka alan pääasiallinen asiantuntemus onkin ollut ulkoasianministeriössä. Valtiovarainministeriön päävastuu Maailmanpankkiryhmästä on peräisin niiltä ajoilta, jolloin Suomi vielä sai pankilta lainoja. Vaikka Suomi sai viimeiset lainat Maailmanpankilta 1970-luvun alussa, ei viranomaisvastuuta ole kuitenkaan muutettu. Maailmanpankki on nykyään entistä selkeämmin kehitysmaapoliittinen järjestö, joten vastuun säilyttämisestä valtionvarainministeriössä voidaan olla montaa eri mieltä. (<http://www.kepa.fi/uutiset/talous/663>)

Maailmanpankin johtokunnassa Suomi on mukana muiden Pohjoismaiden ja Baltian maiden muodostamassa äänestysryhmässä. Pohjoismaalais-balttilaisen äänestysryhmän yhteenlaskettu pääoma Maailmanpankin kokonaispääomasta on 3,35 prosenttia. Suomen osuus siitä on 0,55

prosenttia. Äänivalta johtokunnassa määräytyy tämän maksetun osuuden perusteella. Pohjoismaiden ja Baltian maiden maaryhmää edustaa johtokunnassa tanskalainen Finn Jønck. Varaedustajana puolestaan toimii 1.8.2001 alkaneena kolmivuotiskautena suomalaisen Inkeri Hirvensalo. Maailmanpankin ja Kansainvälisen valuuttarahaston yhteiselimessä, kehityskomiteassa, pohjoismaalais- balttilaisen äänestysryhmän edustajana on vuosina 2003 - 2004 tanskalainen Per Stig Möller. Jäsenyys tässä pohjoismaalais- balttilaisessa kehityskomiteassa kiertää kahden vuoden jaksoissa. (<http://www.vm.fi/liston/print/lsp?r=3300&l=f>)

4.3. Suomi ja Maailmanpankki edistävät metsätaloutta Luoteis-Venäjällä

Suomi on ollut Maailmanpankin kanssa mukana tukemassa metsätaloutta Luoteis-Venäjällä vuodesta 2001 lähtien. Suomen ja Maailmanpankkiryhmään kuuluvan IFC:n kanssa yhteistyössä toteutettavan metsähankkeen tavoitteena on metsätalouden ja sen investointiedellytysten kehittäminen Venäjän pohjoisen ulottuvuuden alueella. Käytännössä tämä tarkoittaa Leningradin, Novgorodin, Pihkovan, Volgan ja Tverin hallintoalueita. Hankkeen tähtäimessä ovat erityisesti viennin sekä suomalaisten ja muiden ulkomaisten investointien edistäminen. Käytännön tavoitteina projektissa ovat kehittää kestäviä ja nykyaikaisia metsätalouden menetelmiä, parantaa sahateollisuuden investointiympäristöä, korostaa ympäristövaikutuksia sekä lisätä kapasiteettia puunkorjuuseen ja kuljetuksiin. (<http://www.compiler.fi/idankaupan/uutisia/uutisarkisto/uutisarkisto2001/04huhtikuu/0403a.html>)

Metsätalouden edistämishanke on sovitettu Suomen Luoteis-Venäjän kestävä metsätalouden kehittämisohjelmaan, Euroopan unionin pohjoisen ulottuvuuden sekä Maailmanpankin Venäjän metsäsektorin pilottiprojektiin. IFC:n hanke kohdistuu nimenomaan sellaisiin konkreettisiin investointeihin, joiden avulla Luoteis-Venäjän taloudellista ja ekologista kehitystä voidaan tukea. (<http://www.compiler.fi/idankaupan/uutisia/uutisarkisto/uutisarkisto2001/04huhtikuu/0403a.htm>)

Hanke aloitettiin siis vuonna 2001 ja sen on tarkoitus kestää viisi vuotta. Hankkeen ensimmäinen vaihe kestää vuoden 2003 loppuun asti, ja sen kokonaiskustannukset ovat 1,7 miljoonaa dollaria.

Suomen osuus tästä on 0,8 miljoonaa dollaria.
(<http://www.compiler.fi/idankaupan/uutisia/uutisarkisto/uutisarkisto2001/04huhtikuu/0403a.htm>)

4.4. Suomi tukee Itä-Timorin kansakunnan rakennustyötä

Toukokuussa 2002 Suomen ulkoasiainministeriö päätti tukea itsenäistyneen Itä-Timorin kansakunnan rakennustyötä 3,6 miljoonalla eurolla vuosina 2003 - 2005. Suurin osa avustuksesta, eli 3,3 miljoonaa euroa, suunnataan Maailmanpankin rahaston kautta Itä-Timorin hallitukselle ja 300 000 euroa kansainvälisen siirtolaisuusjärjestön IOM:n kautta. Suomi on myös aikaisemmin tukenut Itä-Timoria: vuosina 2000 - 2002 Suomi tuki Itä-Timorin YK-väliaikaishallintoa ja jälleenrakentamista yhteensä 8,5 miljoonalla eurolla. Tukea on käytetty mm. köyhyyden vähentämiseen, hallinnon ja infrastruktuurin kehittämiseen, ihmisoikeuksien edistämiseen sekä ympäristöhankkeisiin. (<http://global.finland.fi/haku.php>)

Maailmanpankin avustus on myönnetty pankin hallinnoiman Itä-Timorin siirtymäajan tukirahastolle ja se jakautuu tasaisesti kolmelle seuraavalle vuodelle. Itä-Timoria tukevien maiden pyynnöstä Maailmanpankki on perustanut erillisen rahaston, jolla avustetaan Itä-Timorin budjettia itsenäisyyden alkuvuosina. Itä-Timor on yksi maailman köyhimmistä maista ja se tulee olemaan vielä useita vuosia riippuvainen ulkomaisesta kehitysyhteistyörahoituksesta. (<http://global.finland.fi/haku.php>)

IOM (International Organisation for Migration) avustus on tarkoitettu kyläyhteisöjen yhteistyörakenteiden ja infrastruktuurin kehittämiseen erityisesti niissä Itä-Timorin niissä osissa, joihin on palannut ja palaa edelleen pakolaisia Indonesiaan kuuluvan Länsi-Timorin puolelta. IOM:n hankkeen keskeisimpänä tavoitteena on tukea köyhän maaseudun omatoimisuutta infrastruktuurin rakentamisen yhteydessä. Tämä koskee erityisesti vesi- ja viemärintiijärjestelmien rakentamista. (<http://global.finland.fi/haku.php>)

4.5. Suomi antaa lisätukea Afganistanille

Afganistanin jälleenrakennusrahasto, jonka tarkoituksena on helpottaa avustusten hallintoa ja koordinaatiota, perustettiin vuonna 2002. Suurin osa Afganistanille apua antaneista maista on ohjannut huomattavan osan avustuksistaan rahaston kautta. Maailmanpankki vastaa rahaston hallinnosta, ja sen varoja voidaan käyttää mm. Afganistanin väliaikaisen hallituksen juoksevien kulujen maksamiseen sekä maan nopeaa toipumista edistäviin hankkeisiin. Vahvistamalla Afganistanin hallintoa pyritään parantamaan maan turvallisuustilannetta. Maahan pyritään myös luomaan edellytykset vaaleille, jotka on kaavailtu pidettäväksi vuonna 2004. (<http://global.finland.fi/haku.php>)

Vuoden 2002 lopussa Suomen ulkoasiainministeriö myönsi reilut kaksi miljoonaa euroa lisätukea Afganistanin jälleenrakennukseen. Suurin osa lisäavustuksesta, eli 1,7 miljoonaa euroa suunnattiin kansainväliselle Afganistanin jälleenrakennusrahastolle, josta pääosin maksetaan Afganistanin väliaikaisen hallituksen juoksevia kuluja. Loput kokonaissummasta, eli 330 000 euroa, suunnattiin Afganistanin riippumattoman ihmisoikeuskomitean tukemiseen. Nämä varat ovat kanavoitu YK:n kehitysohjelman UNDP:n kautta naisten oikeuksien edistämiseen. Vuonna 2002 Suomi tuki Afganistania kaiken kaikkiaan yhteensä 12 863 000 eurolla kehitysyhteistyövaroin. Humanitaarisen avun osuus tuesta oli seitsemän miljoonaa euroa. (<http://global.finland.fi/haku.php>, <http://formin.finland.fi/suomi/>)

4.6. Suomen osallistuminen Pohjoisen ulottuvuuden ympäristökumppanuusrahastoon

Suomi panostaa Pohjoisen ulottuvuuden ympäristökumppanuusrahastoon kaiken kaikkiaan kymmenen miljoonaa euroa. Ympäristökumppanuusrahaston valmistelussa ovat mukana Maailmanpankki, EU-komissio, Euroopan jälleenrakennus- ja kehityspankki, Pohjoismaiden investointipankki ja Euroopan investointipankki. Rahastoa hallinnoi Euroopan jälleenrakennus- ja kehityspankki (EBRD). Sen avulla yhdistetään EU:n, kansainvälisten rahoituslaitosten ja yksittäisten avunantajamaiden voimavarat ympäristö- ja ydinjäteinvestointien rahoittamiseksi varsinkin Luoteis-Venäjällä. Investointikohteina ovat kaiken kaikkiaan 12 eri ympäristöhanketta Venäjällä. Rahaston kumppaneina ovat EU-komissio, Norja, Ruotsi, Tanska, Alankomaat, Venäjä ja Suomi. Erittäin merkittävää rahaston toiminnalle on Venäjän osallistuminen rahastoon pääomaosuudella sekä sen hallinnointiin. (<http://formin.finland.fi/suomi/>)

4.7. Yhteenveto Suomen toiminnasta Maailmanpankissa

Suomi on siis saanut aikaisemmin avustuksia Maailmanpankilta. Talouskasvun seurauksena Suomi on kuitenkin nykyään rahoittajana mukana Maailmanpankin toiminnassa. Suomen asemaa Maailmanpankissa ei voida kuitenkaan pitää kansainvälisesti kovin merkittävänä, sillä Suomen rahoituksen osuus Maailmanpankin budjetissa on kovin vähäinen (0,55 %). Myöskään vaikuttaminen pohjoismaalais- balttilaisessa äänestysryhmässä ei ole omiaan kohottamaan Suomen merkitystä. Alueellisesti Suomi on kuitenkin mukana vaikuttamassa monessa eri projektissa. Edellä esiteltyt Suomen ja Maailmanpankin yhteiset projektit osoittavat, että Suomi on mukana tukemassa sekä lähialueiden kehitystä että myös kauempana sijaitsevia avustuskohteita. Esimerkeistä käy myös ilmi, miten erilaisia rooleja Suomen ja Maailmanpankin toiminnalla on yhteisissä projekteissa. Joissain projekteissa Maailmanpankki on mukana merkittävänä aktiivisena toimijana, kun taas jossain toisessa se on vain yksi suurista järjestöistä, joka on mukana.

5. MAAILMANPANKIN TOIMIIN KOHDISTETTU KRITIIKKI

Maailmanpankki on yksi aikamme kiistellyimmistä instituutioista. Kriitikkojen mielestä Maailmanpankki ja sen sisarinstituutio IMF luotiin toisen maailmansodan loppuvaiheessa yksiselitteisesti ajamaan Yhdysvaltojen ja muiden läntisten teollisuusmaiden etuja. Kehitysmaiden tarpeita ei Bretton Woods järjestelmää perustettaessa otettu huomioon, sillä suurin osa niistä oli vielä siirtomaavallan alla. (Isomäki & Ahonen 1987, 7.) Kuten tämän työn aikana on jo tullut ilmi, on Maailmanpankki käynyt olemassaolonsa aikana läpi varsin tapahtumarikkaan historian alkaen toisen maailmansodan jälkeisistä jälleenrakennushankkeista nykyiseen globaalitalouden maailmaan. Perustamisajankohtana pankin toimintavisio keskittyi uuden kansainvälisen hallintajärjestelmän luomiseen yleisen hyvinvoinnin lisäämiseksi ja uusien sotien ehkäisemiseksi. Siirtomaa-aikakauden päättyessä Maailmanpankki alkoi kuitenkin rahoittaa aktiivisemmin etelään kohdistuvia teknistaloudellisia hankkeita ja vasta velkakriisin paisuessa 1980-luvulla alkoi Maailmanpankki todella toimia kehitysmaissa. Maailmanpankki

käynnisti tuolloin rakennesopeutusohjelmat, joiden avulla oli tarkoitus kohentaa kehitysmaiden taloudellisia edellytyksiä. Rakennesopeutusohjelmat ovat kuitenkin epäonnistuneet pahasti niiden yksipuolisen ekonomistisesti tehtyjen toimenpiteiden seurauksena ja köyhyys on kasvanut suuressa osassa maailmaa. (Lahdensuo 2002, 29-30.) Myös esimerkiksi pankin metsäpolitiikan on väitetty keskittyvän vain taloudellisten voittojen saamiseen paikallisväestön elintason ja ympäristön tilan heikkenemisen kustannuksella (www.luontoliitto.fi/maailma/ifi/wb).

Edellä mainittujen epäonnistuneiden rakennesopeutusohjelmien sekä metsä- ja ympäristöpolitiikan ohella kritiikin kohteina ovat olleet myös Maailmanpankin toimintaa yleisesti hallitseva talouskasvuajattelu sekä päätöksenteon demokraattisuuden ja avoimuuden puute. Tässä kappaleessa käydään läpi pääpiirteittäin nämä keskeisimmät Maailmanpankin toimintaan kohdistetut syytökset.

5.1. Maailmanpankin äänivallan epätasa-arvoinen jakautuminen

Maailmanpankkiryhmä on teoriassa YK:n alainen järjestö, mutta käytännössä se elää omaa itsenäistä elämäänsä. Maailmanpankki on pelännyt, että läheinen yhteistyö YK:n kanssa saattaisi vahingoittaa sen mainetta Wall Streetillä, minkä vuoksi se on pyrkinyt pitämään riittävää etäisyyttä keskeisimpiin YK-eliimiin. Maailmanpankkiryhmän järjestöt eroavat YK:n erityisjärjestöistä myös siinä, että äänivalta niissä ei jakaudu maa ja ääni-periaatteella, vaan dollari ja ääni-periaatteella, eli jäsenvaltioiden rahoitusosuuden mukaan. Korkein päätävävalta on jäsenmaiden edustajista koostuvalla hallintoneuvostolla, mutta se on delegoinut suurimman osan tehtävistään pankin johtokunnalle, joka koostuu 24 jäsenestä. Suurimmat osakkeenomistajamaat Yhdysvallat, Japani, Saksa, Ranska ja Iso-Britannia sekä Kiina, Venäjä ja Saudi-Arabia nimittävät kukin oman edustajansa johtokuntaan, muiden johtokunnan jäsenten edustaessa usean maan äänestysryhmiä. Kunkin johtokunnan jäsenen äänivalta määräytyy siten sen perusteella, kuinka suuren osuuden pankin kokonaispääomasta hänen edustamansa maat ovat yhteensä maksaneet.

Maailmanpankin arvostelun lisääntyessä on julkisessa keskustelussa sen päätöksentekorakenteeseen alettu kiinnittää yhä enemmän huomiota. Pankin viisi suurinta

omistajaa (Yhdysvallat, Japani, Saksa, Ranska ja Iso-Britannia) pitävät hallussaan n. 40% IBRD:n ja IDA:n äänivallasta. Kehitysmaiden omistus pankista on pieni ja äänivalta on sen mukainen. Yhdysvallat yksinään käyttää Maailmanpankissa 17 prosentin äänivaltaa, kun reilusti yli miljardin asukkaan maaryhmän edustajalla (Intia, Bangladesh, Sri Lanka, Bhutan) on kahden prosentin äänivalta. Puolta maailman väestöstä edustavan 49 matalatuloisen maan äänivalta on yhteensä vain 9 prosenttia. (http://www.kepa.fi/kumppani/arkisto/2000_5/660.)

5.2. Rakennesopeutusohjelmien epäonnistuminen ja köyhyyden lisääntyminen

1960-luvulla kehitysmaat maksoivat velkojaan enemmän takaisin Maailmanpankille kuin ottivat uutta lainaa, jolloin luotonantoa piti massiivisesti lisätä. Massiivista lainanantoa perusteltiin köyhyyden vähentämisellä. Tämä johti velkakierteeseen, koska Maailmanpankin oli pakko edelleen lisätä luotonantoaan kehitysmaille, jotta nämä voisivat maksaa pois vanhat velkansa ja jotta kehitysmaat säilyttäisivät takaisinmaksukykynsä. 1970-luvun öljykriisin seurauksena kehitysmaat ajautuivat velkakriisiin, kun öljyn maailmanmarkkinahinnat nousivat ja kehitysmaiden tuottamien raaka-aineiden hinnat laskivat. Maailmanpankki käynnisti kehitysmaiden velkakriisin syventyessä 1980-luvulla rakennesopeutusohjelmat, joiden tarkoituksena oli keskittyä kehitysmaiden taloudellisten edellytysten kohentamiseen ja estää vientitulojen romahtaminen. Rakennesopeutusohjelmilla pyrittiin tukemaan yritysten yksityistämistä, purkamaan säännöstelyä, karsimaan julkisen sektorin menoja sekä vapauttamaan kauppa ja sijoitukset. Sopeutusohjelmien vuoksi kehitysmaiden hallitukset ovat joutuneet tekemään suuria leikkauksia julkisessa terveydenhuollossa ja koulutuksessa, jotka ovat olleet pahimmillaan katastrofaalisia köyhimpien väestöryhmien kannalta. Toimenpiteet ovat siis osoittautuneet sosiaalisesti kestäättömiksi ja niiden hinta on ollut köyhille kova. Ohjelmat painottavat lyhyen tähtäimen talouspoliittisia toimia yrittäessään ratkaista pitkän tähtäimen suunnittelua vaativia ongelmia. (Lahdensuo 2002, 29-30)

Rakennesopeutusohjelmat ovat kuitenkin edelleen aktiivinen osa Maailmanpankin toimintapolitiikkaa. Maailmanpankin lainat kehitysmaille on sidottu tiukkoihin ehtoihin. Lainanottajilla ei ole juuri valinnanvaraa ehtojen suhteen sillä raskaasti velkaantuneet ja köyhät maat eivät ole houkutteleva sijoituskohde yksityisille pääomamarkkinoille. Usein myös

muidenkin instituution antamien kehitysluottojen ja -avun ehtona on IMF:n ja Maailmanpankin rakennesopeutusohjelmien toteuttaminen. (Ibid., 30.)

Köyhien maiden ahdinkoon vaikuttaa edelleen vakava velkakriisi. Kansainvälisistä rahoituslaitoksista tuli 1990-luvulla köyhien maiden merkittävimpiä velkojia. Kolmannes köyhimpien maiden veloista on nykyään monenkeskistä velkaa juuri Valuuttarahastolle ja Maailmanpankille. G8-maat lupasivat kesällä 1999 Kölnissä jopa 100 miljardia dollaria ylivoimaisten velkojen mitätöintiin ja Valuuttarahaston velanhelppotusohjelman HIPC:n rahoitukseen. Toistaiseksi lupauksista on toteutunut vain 12 miljardia. (http://www.kepa.fi/kumppani/arkisto/2000_5/661.)

5.3. Maailmanpankin metsäpolitiikan ongelmat

Maailmanpankin metsäpolitiikkaa on arvosteltu sen keskittymisestä ainoastaan sellaisiin projekteihin, jotka tuovat vientituloja, mutta joiden vaikutus paikallisväestön elintasoon ja ympäristön tilaan on monesti jopa hyvin kielteinen. Aikaisemmin Maailmanpankki rahoitti metsien kannalta tuhoisia ja hallitsemattomia metsäteollisuuden laajentamisprojekteja, esim. Kamerunissa ja Indonesiassa 1980-luvulla. Vuodesta 1991 lähtien on Maailmanpankki kuitenkin alkanut noudattaa ympäristön kannalta paikoin varsin tiukkaa metsäpolitiikkaa, joka mm. kieltää pankkia antamasta rahoitusta luonnontilaisia trooppisia sademetsiä tuhoaville projekteille. Tiukan metsäpolitiikan takia Maailmanpankin rahoitus metsäsektorille on vähentynyt huomattavasti ja näin ollen Maailmanpankin metsien kannalta haitallisimmat projektit liittyvät muuhun kuin metsäsektorin projektirahoitukseen. (www.luontoliitto.fi/maailma/ifi/wb.) Esimerkkeinä muiden sektoreiden metsiä vahingoittavasta rahoituksesta ovat Venäjällä ja Nigeriassa tuetut laajat öljy- ja kaasuprojektit sekä Brasiliassa 1980-luvulla toteutettu POLONORESTE-projekti, jonka tuella suuri määrä ihmisiä muutti viljelemään maata keskelle Amazonasin sademetsää, minkä seurauksena metsäkato jopa kymmenkertaistui alueella (Isomäki & Ahonen 1987, 24-27).

Arvostelua Maailmanpankin metsäpolitiikka on saanut osakseen myös Venäjällä toteutettavissa projekteissa (eli myös Suomen tukemissa projekteissa). Kun Maailmanpankin metsäpolitiikka on

asettanut luonnontilaisia *trooppisia* sademetsiä suoraan hävittävät projektit rahoituskieltoon, niin muista luonnontilaisista metsistä ei puhuta mitään. Venäjällä tämä asia tulee väistämättä vastaan. Maailmanpankin rahoittaman öljysektorin kohdalla ongelmat ovat ilmenneet jo ympäristön saastumisena ja metsäpaloina. (www.luontoliitto.fi/maailma/ifi/wb.)

5.4. Kriitikin seurauksena tehdyt uudistukset

Maailmanpankin merkittävyyden takia sen toimintaa seuraa suuri määrä kansalaisjärjestöjä. Kansainvälisistä finanssi-instituutioista Maailmanpankin sanotaan olevan pisimmällä toiminnan läpinäkyvyyden suhteen ja pankki on myöskin alkanut soveltaa varsin laajasti ympäristövaikutusten arviointia rahoittamiinsa projekteihin. (www.luontoliitto.fi/maailma/ifi/wb) Maailmanpankista ja sen toimista löytää tietoa varsin helposti. Tietoa antavat niin Maailmanpankki itse kuin sitä kritisoivat kansalaisjärjestöt.

Maailmanpankki on, toisin kuin IMF, myöntänyt 1980-luvulla tehdyt virheet ja rakennesopeutusohjelmien heikkoudet, mutta ei ole kuitenkaan luopunut niiden käytöstä. Yleisten kohdemaiden politiikkaa ohjaavien rakennesopeutusohjelmien osuus Maailmanpankin kaikesta rahoituksesta on noussut vuoden 1980 viidestä prosentista yli 50 prosenttiin vuonna 1999. Toimintaa on yritetty muuttaa yhteiskunnallisesti ja sosiaalisesti kestävämpään suuntaan. Pankki pyrkiikin nyt toteuttamaan ensisijaisesti köyhyyden vähentämisstrategioita mutta tulokset eivät ainakaan vielä vakuuta: köyhyydenvähentämistavoitteet eivät ole toteutuneet. Osasyynä epäonnistumiseen pidetään pankin liiallista keskittymistä makrotaloudellisiin kysymyksiin vailla todellisessa köyhyydessä elävien ihmisten huomioonottamista. Uusina välineinä tässä työssä pankilla on maakohtaiset PRSP - köyhyyden vähentämisstrategiat (Poverty Reduction Strategy Papers), joissa määritellään kunkin maan olosuhteet ja kehitettävät osa-alueet. (Lahdensuo 2002, 30-31.) PRSP-strategioitakin kuitenkin kritisoidaan siitä, että vaikka niiden on tarkoitus toimia yksittäisen maan kansallisen prosessin määrittäminä, tulee ohjelmat aina käsitellä myös Maailmanpankin ja IMF:n johtokunnissa hyväksyntää varten. Toisin sanoen näillä rahoituslaitoksilla on edelleen merkittävä valta kehitysprosessin määrittelyssä.

Vuonna 1993 perustettiin Maailmanpankin Valvontapaneeli (Inspection Panel), kun Maailmanpankki kritiikin ja ulkoisen paineen kasvaessa päätti tuoda toiminnassaan esille avoimuutta, läpinäkyvyyttä ja kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia. Valvontapaneelin tehtävänä on selvittää ja käsitellä pankin toiminnasta aiheutuneita valituksia (ensimmäinen valitusten takia kaatunut hanke oli Arun III vesivoimalahanke Nepalissa). Valvontapaneeli on kanava, jota kansalaisjärjestöt voivat käyttää saadakseen äänensä kuuluville Maailmanpankissa. Valvontapaneelin perustamista on pidetty kansalaisjärjestöjen voittona. (<http://wbln0018.worldbank.org/IPN/ipnweb.nsf/WOperatingProcedures/C50E3080622C169385256874005E3490>.)

LÄHTEET

- Isomäki, Risto & Ahonen, Anne (1987): *Maailmanpankki ja kolmas maailma*. Gummerus Oy, Jyväskylä
- Lahdensuo, Sami (2002): *Kehityksen rahavirrat*. Suomen YK-liiton julkaisusarja no 38.

Oy Edita Ab, Helsinki

Suomalainen Tietosanakirja (1991) osa 5, Weiling+Göös, Espoo

Internetlähteet :

Compiler Trade Web Site (2001):

<http://www.compiler.fi/idankaupan/uutisia/uutisarkisto/uutisarkisto2001/04huhtikuu/0403a.htm>,
21.3.2003

Helsingin Sanomien verkkoliite (2003):

<http://www.helsinginsanomat.fi/arkisto/juttu.asp?id=20021213TA8>, 22.3.2003

Kehitysyhteistyön palvelukeskus ry (2003):

http://www.kepa.fi/kumppani/arkisto/2000_5/660, 24.3.2003

http://www.kepa.fi/kumppani/arkisto/2000_5/661, 24.3.2003

<http://www.kepa.fi/uutiset/talous/663>, 21.3.2003

Luontoliitto (2003): Maailmanpankki:

<http://www.luontoliitto.fi/maailma/fi/wb/>, 21.3.2003

Maan ystävät (2001): Globalisaatio: Kansainväliset rahoituslaitokset:

<http://www.globalisaatio.net/rahoitus/maailmanpankki.html>, 21.3.2003

Maailmanpankki (2003):

Education: www.worldbank.org/education, 25.3.2003

HIV/AIDS:

<http://www.worldbank.org/tenthings/2ndedition/three2.htm>, 21.3.2003

http://www1.worldbank.org/hiv_aids/, 21.3.2003

<http://wbln0018.worldbank.org/AFR/afr.nsf/General/F0986E1B4CD360608525691A004B69CC?OpenDocument>, 21.3.2003

<http://www.worldbank.org/afr/aids/>, 24.3.2003

<http://www.worldbank.org/afr/aids/map.htm>, 24.3.2003

http://www1.worldbank.org/hiv_aids/globalprogram.asp, 24.3.2003

<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/NEWS/0,,contentMDK:20081989~menuPK:34457~pagePK:34370~piPK:34424~theSitePK:4607,00.html>, 24.3.2003

Issuebriefs/Education:

<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/NEWS/0,,contentMDK:20040939~menuPK:34480~pagePK:36694~piPK:116742~theSitePK:4607,00.html>, 25.3.2003

Mobile War Trauma Teams (MWTT) Project in Angola:

<http://www.worldbank.org/children/africa/kampala/angola.html>, 25.3.2003

<http://www.worldbank.org/children/africa/projects/Conflict.pdf>, 25.3.2003

Projects: <http://www4.worldbank.org/sprojects/Results.asp?st=DetSrc&Coun=FI>, 23.3.2003

The World Bank Education Sector Strategy, Washington 1999.
<http://www1.worldbank.org/education/strategy.asp>, 25.3.2003

Worldbank Inspection Panel: Operating Procedures:

<http://wbln0018.worldbank.org/IPN/ipnweb.nsf/WOperatingProcedures/C50E3080622C169385256874005E3490>, 23.3.2003

Suomen Pankki: Vuosikertomus 2001:

http://www.suomenpankki.fi/fin/6_julkaisut/6.1_SPn_julkaisut/6.1.3_Vuosikertomus/vk01.pdf, 23.3.2003

Suomen YK-liitto (2003):

<http://www.ykliitto.fi/aineisto/kehitysrahoitus/jarjestelmassa.htm#maailman>, 23.3.2003

Ulkoasianministeriö (2003): Kehitysyhteistyö:

<http://global.finland.fi/haku.php>, 21.3.2003

http://global.finland.fi/julkaisut/yleis/suomi2000/kehitysyhteistyon_toteutus/maailmanpankkiryhma.htm, 23.3.2003

<http://global.finland.fi/julkaisut/yleis/yk/wb.htm>, 21.3.2003

Ulkoasiainministeriö (2003): Suomi: <http://formin.finland.fi/suomi>, 23.3.2003

UNESCO: Education for All:

<http://www.unesco.org/education/efa/index.shtml>, 25.3.2003

Valtiovarainministeriö (2003): Maailmanpankki:

<http://www.vm.fi/vm/liston/page.lsp?r=3300&l=fi>, 21.3.2003

Yhdistyneet Kansakunnat (2003):

AIDS: <http://www.unaids.org/about/what.asp>, 24.3.2003